

חבל נחלתו

ארבעים וחמש מעלות מהכיוון הראוי עדיין נחשב ככיוון הראוי (מעדני יו"ט, ערוה"ש).

ג. ראוי להעמיד את ארון הקודש לכיוון הראוי המדוייק, ואם לא ניתן, יש להתפלל לכיוון הארון ולא לכיוון המדוייק (נצי"ב, הרא"ה קוק) ושלא ככנה"ג והמג"א.

ד. צריך שכל הציבור יתפלל בכיוון אחד ולא אלה לכהן ואלה לכהן כדי שלא יראה כשתי רשויות (ערוה"ש), ומותר לצדד במעט לצפון או לדרום כדי להעשיר או להחכים².

את הכל בדמיוני אבל החיפאים יבינו".
וכן הראוני שמובא בספר הליכות שלמה מתוך דברי הגרש"ז אויערבך שלא נהגו להקפיד במדידה מדוקדקת של כיוון הארון וכיווני התפילה לירושלים ולביהמ"ק אלא פחות או יותר בכיוון הראוי.

מסקנות

- א. מן הראוי להתפלל לכיוון א"י וירושלים וכו'.
- ב. אין חיוב של דיוק אלא אפילו בכיוון

סימן ג

חזקה על פרוכת לארון קודש

עסוקים באדם שהקדיש חפץ למצוה בבית הכנסת.

כמובא ברמ"א בשו"ע (ח"מ סי' קמט סעי' לא) והשו"ע כתב זאת באורח חיים (סי' קנג סכ"ב): "אדם שהחזיק במצוה, כגון בגלילה או ספר תורה, וארעו אונס ונתנו הקהלות המצוה לאחר, כשעבר אנסו של ראשון חוזר למצותו. אבל אם נתן המצוה לאחר בלא אונס, נתבטלה חזקתו (מרדכי פרק חזקת ותוספות פרק קמא דיומא וע' בא"ח סי' קנ"ג). בית שהיה בית הכנסת בביתו מימים רבים, אסור לשנותו (מהרי"ק שורש קי"ג)".

ב. זהו סיכומו של בעל השרידי אש (אות לג) להלכה זו:
"והנה עצם ההלכה של חזקה במצוות שנויה במחלוקת אצל גדולי הפוסקים. רובם של

שאלה

אשה תרמה פרוכת לארון הקודש בבית כנסת. בית הכנסת הועבר לשימוש קהילה אחרת עם ארון הקודש הבמה והריהוט שבו. הגבאים החדשים מעוניינים לתלות פרוכת אחרת על ארון הקודש, האם הם רשאים לעשות זאת, או לאו?

תשובה

א. הדיונים בענין חזקה במצוות באחרונים רבים וארוכים, עי' בשו"ת מהר"ם שיק (ח"מ סי' יח), בשו"ת שרידי אש (ח"א סי' כא) ובשו"ת יביע אומר (ח"ז או"ח סי' כז) ורובם (פרט ליב"א) עוסקים בעיקר בחזקה לפעולה מסוימת, ומיעוטם

2. הערת הרה"ג אביגדר נבנצל רב העיר העתיקה – ירושלים: גם בכותל קימת בעי', יש המתפללים לנוכח הכותל, ויש המצדדים לכיוון אבן השתייה.

סימן ג – חזקה על פרוכת לארון קודש

גדולי הראשונים לא הזכירו כלל שיש דין חזקה במצוות, והללו שהזכירוהו הביאו דין זה של חזקה במצוות בקשר עם תקנת דרכי שלום השנוי במשנה גיטין נ"ט, א: מערבין בבית ישן וכו'. וכפי הנראה סברו, שגם במצוות יש להתקין תקנת חזקה מפני דרכי שלום. ואף בספרי השר"ת של גדולי האחרונים אנו מוצאים חילוקי דעות בעצם היסוד של חזקה במצוות ובהגדרת תנאיה ופרטיה, זה מראה פנים לכאן וזה לכאן.

"ונראה לעין הסוקר שבתחילתה היתה הלכה זו של חזקה במצוות רפוייה בידי רבותינו הפוסקים ולכן לא באה הכרעה מוחלטת והסכמה כללית בדין זה. אך לאט – לאט התגברה הדעה שיש לקבוע דין חזקה גם במצוות. שאלת חזקה היתה במשך הזמן לשאלה חשובה בסדר העבודה בבתי הכנסת ובחיים הדתיים של הציבור. הצורך בתיקון סדר קבוע במנהגי התפלה והקריאה בתורה והדאגה לשמירת השלום בחיי הציבור ומניעת ריב ומדון בעניני דת דרשו במפגיע לקבוע הלכה בשאלת החזקה. וכבר באה עליה הסכמת כל רבותינו האחרונים ודעתם היא הלכה פסוקה לכל ישראל, כי הם המורים לנו דרך בחיי דתנו והם המאירים עינינו בתורתנו הקדושה".

ג. בפרק שלפני סיכומי, בעל שרידי אש סוקר חילוקי דינים בעניין חזקה ואלו דבריו: "והנה רבותינו האחרונים: הפר"מ, הכנה"ג, הגרע"א, המהר"ם שיק ובעלי שו"ת אמרי אש ומחנה חיים, בשביל שמצאו סתירות ופירוכות בדברי הפוסקים וסברות מהופכות ביניהם בדין זה של חזקה במצוות, עמלו ליישבן ולהתאים דעות הפוסקים זל"ז בחריפות גדולה ובסברות ישרות ומפליאות. ומתוך מסקנת דבריהם יצאו לנו כמה חילוקי

דינים בענין החזקה".

מתוכם מובאים כאן חילוקי הדינים בעניין חזקה בענייני ממון למצוה כגון השאלה שלפנינו זל"ל:

"ה. חזקה במצוה שבממונו. בחזקת מצוה מחלק במחנה חיים (=מ"ח) סי' ח' וכן בתו"ח סי' קנ"ג בין אם עושה המצוה בגופו, אז יש לו חזקה, אבל אם המצוה רק בממונו, היינו שמנדב כסף לצרכי מצוה ואינו עושה המצוה בעצמו ליכא משום חזקה ורק מצד דרכי שלום זוכה במצותו.

ו. חזקה מאונס הצבור. חזקת מצוה יש לאדם רק אם הי' לצבור אפשרות אחרת והניחורו להחזיק במצוה, כגון בס"ת שיש לו חזקה במקום שיש לצבור ס"ת וקראו בשלו, כמבואר בחו"מ קמ"ט. משא"כ במקום שהיו אנוסים, כגון שלא הי' לצבור ס"ת והוכרחו לקרוא בשלו, אין לו חזקה. ומ"מ יש גם בזה מפני ד"ש, ומשו"ה פסק בס' בנימין זאב (הובא במג"א ס"ק מ"ה) בישוב שלא הי' לצבור ס"ת וקראו בשל יחיד ואח"כ קנו שני ס"ת, שאף שאין לו חזקה מ"מ אין למעט כבוד ס"ת דיחיד, אלא יקראו בכל שבת בס"ת אחר.

"ועפ"ז חידש במ"ח סי' ח' דגבי ביהכ"נ מותר לקהל לשנות רק אם לא הי' לקהל או ביהכ"נ, שאז קנה היחיד משום ד"ש ולא שייך חזקה לפי שהיתה מאונס הצבור. משא"כ אם הי' לקהל ביהכ"נ ואעפ"כ התפללו בשל יחיד אסור להם לשנותו. ועפ"ז כתב בתו"ח סי' קנ"ג להסביר דברי המג"א בס"י נ"ג ס"ק ל"ב, שאין להעביר ש"ץ בשביל אחר שקולו ערב, ואם הרוב חפצים באחר ישמשו שניהם כאחד – שהטעם הוא משום דרכי שלום. עי"ש שלא שייך כאן חזקה".

נראה על פי מסקנות בעל שרידי אש שלגבי תלית פרוכת על גבי ארון הקודש

חבל נחלתו

לא נקנית חזקה, אלא יש להשתמש אף בה מפני דרכי שלום.

ד. ביבי"א דן בשאלה כמעט זהה לשאלה שלפנינו. "בענין הפרוכת אשר הקדשתם לזכור ולעלוי נשמתו של המנוח אחיכם הבכור ז"ל שנספה בתאונת דרכים, והפרוכת הועמדה בהיכל הקודש, שעמד עד אז ללא פרוכת, והוצבה שם במשך עשר שנים, עד ליום כט כסלו תשל"ח. שאז לתדהמתכם הוחלפה הפרוכת שלכם בפרוכת אחרת שהוקדשה על ידי מר אברהם מלכה יצ"ו, לזכר ולעלוי נשמת אחיו ז"ל. ולאחר פנייתכם בזה לועד בית הכנסת, החליטו חברי הועד שהפרוכת שלכם תועמד מכאן ולהבא בהיכל בימות החול, והפרוכת החדשה תועמד בימי שבתות וימים טובים. וכאשר משפחתכם תתקין פרוכת חדשה, כפי שהיה בדעתכם לעשות עוד לפני כן, תועמד כל פרוכת בתורנות במשך חודש ימים. והשאלה נשאלת האם הצבת הפרוכת שלכם בהיכל הקודש במשך עשר שנים רצופות, אינה מקנה לכם חזקה במצוה זו?"

ומסקנתו להלכה כדברי הגר"י וינברג: "ולפ"ז גם בנידון שלנו שעד עתה לא היתה בבהכ"נ אלא פרוכת אחת, והן עתה רוצים אחרים לזכות ג"כ במצוה זו, ולהקדיש פרוכת אחרת לבהכ"נ, רשאים חברי הועד של בהכ"נ להעתיק לדרישתו של המקדיש השני, ולהעמיד את הפרוכת החדשה בהיכל הקודש, ולחלק המצוה בתורנות, כפי ראות עיניהם". וכן הוא מייעץ בסוף תשובתו לאחים השואלים.

ה. ונראה לי להוסיף מעט בסברא על דברי הגדולים שנשאו ונתנו בסוגיא זו. משנה מפורשת היא במסכת אבות משנה מסכת אבות (פ"ה מ"ג): "ארבע מדות בנותני

צדקה הרוצה שיתן ולא יתנו אחרים עינו רעה בשל אחרים, יתנו אחרים והוא לא יתן עינו רעה בשלו, יתן ויתנו אחרים חסיד, לא יתן ולא יתנו אחרים רשע". והנה בתפקיד בבית הכנסת (כגון ש"ץ או פתיחת היכל וכד') או בדבר שאין לו תחליף מובן שלאדם תהיה חזקה, מפני שאם פלוני הוא מקיים את המצוה לא ניתן שאלמוני יקיימה בו זמנית. אבל בדבר שניתן להשתמש אף בשל אחרים, אין סיבה שהראשון יטען החזקתי ויאסור תרומות של אחרים, וכי אם הוא תורם שמן למאור תהא צרה עינו באחרים ותהא לו חזקה שאחרים לא יוכלו לתרום למטרה הנ"ל? וה"ה לגבי פרוכת או ספר תורה וכי הציבור מוכרח להשתמש רק בשלו?! ומדוע תהא עינו רעה בשל אחרים!?

וסימן לדבר האמור במסכת תענית (כח ע"א): "תנו רבנן: למה הוצרכו לומר זמן עצי כהנים והעם? אמרו: כשעלו בני הגולה לא מצאו עצים בלשכה, ועמדו אלו והתנדבו משלהם. וכך התנו נביאים שביניהן: שאפילו לשכה מלאה עצים — יהיו אלו מתנדבין משלהן, שנאמר (נחמיה י) והגורלות הפלנו על קרבן העצים הכהנים הלויים והעם להביא לבית אלהינו לבית אבותינו לעתים מזמנים שנה בשנה לבער על מזבח ה' אלהינו ככתוב בתורה". תקנת הנביאים היתה לשלב את קרבנם אבל לא לפסול את כל עצי אחרים שתרמו למקדש.

ולכן נראה לי פשוט שהראוי ביותר להשתמש בחפצי מצוה שכולם תרמו בצורה משותפת ללא ריב ומדון ביניהם. ו. מסקנות אלו עולות ללא השאלה של שינוי הקהילה. במקרה הנוכחי בית הכנסת עבר לרשות קהילה אחרת, וצריך לדון האם

חבל נחלתו

נוהג להתפלל או עליה לתורה שהחזקתי בה. והסיבה פשוטה שהרי כלפי מי נוצרה החזקה כלפי הציבור המתפלל בבית הכנסת, אבל אם בית הכנסת עבר לקהילה אחרת ולציבור אחר מדוע הוא מחוייב כלפי הקודמים?! ונראה שה"ה לגבי תשמיש קדושה שנתרם בקהילה הישנה אפילו שהוא תשמיש ואינו תפקיד בבית הכנסת. ונראה שמפני דרכי שלום כל זמן שהפרוכת מתאימה מבחינת מימדיה ויופיה לארון שבבית הכנסת ראוי להשתמש אף בה לעתים קבועות, אבל אין חובה הלכתית לכך.

מסקנה

קהילה שקבלה בית כנסת לרשותה אינה צריכה להשתמש בתשמישי הקדושה הקודמים ויכולה להחזירם לתורמיהם, ומפני דרכי שלום ראוי להשתמש במשותף בתשמישי קדושה הישנים והחדשים של הקהילה החדשה¹.

התורם תשמיש קדושה לבית כנסת והתחלפה הקהילה האם הם חייבים להשתמש בתרומתו כמקרה כאן בתרומת פרוכת.

נראה שהתרומה של הפרוכת היא לקהילה המתפללת בבית הכנסת בו הוא הקדיש, אולם קהילה אחרת אינה מחוייבת להשתמש בתשמישי הקדושה הקודמים. כשם שהתרומה והחזקה שנקנתה אינה לעצים ואבנים של בית הכנסת או לארון הקודש, וכשם שהקהילה החדשה זכאית להחליף את ארון הקודש ואת הבמה ולגנוז את הישנים, כן היא זכאית לתלות את הפרוכת שלה ולהחזיר את תשמישי הקדושה שאינה משתמשת בהם לתורמיהם.

ראיה ברורה היא שאם המדובר בחזקה על תפקיד בבית הכנסת או פעולה, אותו בעל חזקה שבית הכנסת יצא מתחת יד קהילתו, והיא עברה למקום אחר, או שהתפרקה ובטלה, אין יכול בעל החזקה לטעון תנו לי את תפילת המוסף שהייתי

סימן ד

ברכת הגומל על שני נסים

תשובה

א. בפשטות לא רק על ארבעה אלו הנזכרים בתהלים צריך להודות ולהביא קרבן, ולכן אף ברכת הודאה מברכים על כל מיני הצלות ולא דוקא אותם הנזכרים

שאלה

אדם שעברו עליו שתי הצלות בנס, כגון: שחלה ונתרפא וניצל בתאונת דרכים ממוות, האם צריך לברך פעמיים הגומל או רק פעם אחת.

1. הערת הרה"ג אביגדר נבנצל רב העיר העתיקה – ירושלים: לא נתבאר כאן מה הדין כשהחדשים נאים יותר, אם מחמת עצמם ואם מחמת הבלאי של הישנים.